

Онiпко З.С.

к. політ. наук, викладач кафедри психології і педагогіки

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНИХ БАР'ЄРІВ САМОРОЗВИТКУ**ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА****FEATURES OF PSYCHOLOGICAL BARRIERS OF STUDENT'S****PERSONALITY SELF-DEVELOPMENT**

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню основних психологічних бар'єрів, з якими стикаються студенти в процесі саморозвитку. У статті аналізуються підходи до розуміння понять «психологічний бар'єр» та «саморозвиток». Визначається, що психологічний бар'єр – це психологічний феномен, який представлений у формі відчуттів, образів, переживань, у яких відбиваються якості об'єкта до обмежень проявів життєдіяльності особистості, до перепон задоволення його потреб. Саморозвиток розуміється як усвідомлений, актуалізований та керований процес внутрішніх змін. Бар'єри саморозвитку є одними із тих перепон, які заважають становленні індивіда як дійсного суб'єкта власної життєдіяльності, діяльного, активного, перетворюючого навколишню дійсність внаслідок адекватного цілепокладання та ціледосягання.*

У статті представлені класифікації основних бар'єрів саморозвитку будь-якої особистості. Досліджуються основні психологічні бар'єри саморозвитку студентів, які перешкоджають становленню їх як суб'єктів власного розвитку, знижують його здатність до цілепокладання, самовизначення, самоорганізації та самоконтролю. Визначено, що існують зовнішні (об'єктивні та суб'єктивні), а також внутрішні (суто психологічні) бар'єри, які супроводжують його навчальну та трудову діяльність. Такі психологічні бар'єри як: відсутність у студента внутрішніх мотивів самопізнання та саморозвитку; відмова від самопізнання через внутрішні страхи; неспроможність студента стати суб'єктом власного саморозвитку; недостатній рівень наявних способів та прийомів самопізнання та саморозвитку; постановка неправильних життєвих цілей; недостатня розвиненість таких механізмів саморозвитку, як ідентифікація, рефлексія, здатність до самоприйняття та самопрогнозування та ін. заважають молодій людині досягти найвищого рівня власного розвитку – самоактуалізації.

Ключові слова: *психологічний бар'єр, саморозвиток, самопізнання, бар'єри саморозвитку, суб'єкт саморозвитку.*

Abstract.*The article is devoted to the study of the main psychological barriers that students face in the process of self-development. The article analyzes approaches to understanding the concepts of “psychological barrier” and “self-development”. It is determined that the psychological barrier is a psychological phenomenon, which is presented in the form of sensations, images, experiences, which reflect the quality of the object to the limitations of the manifestations of the life of the individual, to the barriers to meeting his needs. Self-development is understood as a conscious, actualized and controlled process of internal changes. Self-development barriers are one of those obstacles that prevent the formation of an individual as a real subject of his own life, active, active, transforming the surrounding reality as a result of adequate goal-setting and the achievement of goals. The article presents the classification of the main barriers to self-development of any personality. The main psychological barriers to self-development of students are investigated, which prevent them from becoming subjects of their own development, reduce their ability to goal-setting, self-designation, self-organization and self-control. It is determined that there are external (objective and subjective), as well as internal (purely psychological) barriers that accompany his educational and work activities. Such psychological barriers as: a student's lack of internal motives for self-knowledge and self-development; rejection of self-knowledge through internal fears; the failure of the student to become the subject of his own self-development; insufficient level of available methods and techniques of self-knowledge and self-development; setting wrong life goals; insufficient development of such mechanisms of self-development as identification, reflection, the ability to self-acceptance and self-prediction, etc. prevent a young person from reaching a high level of his own development - self-actualization.*

Key words: *psychological barrier, self-development, self-knowledge, barriers of self-development, subject of self-development.*

Постановка проблеми.

Актуальність дослідження психологічних бар'єрів саморозвитку не викликає сумніву з огляду на важливість для особистості потреби в саморозвитку як запоруки становлення її як суб'єкта самотворення, здатного досягти найвищого рівня – власної самоактуалізації. Психологічні бар'єри перешкоджають, знижують ефективність, гальмують становлення особистості на етапі її всестороннього розвитку як суб'єкта найвищого рівня самоусвідомлення та самоприйняття. Вони, безумовно, заважають становленню акмеологічної культури майбутніх фахівців з різних галузей знань, оскільки не дозволяють пізнати та вдосконалити власне «Я» молодій людині. Акцент на самотворювальну діяльність є важливим тому, що сучасний світ потребує успішних, конкурентноспроможних, всебічно розвинених, компетентних,

активних у перетворювальній діяльності суб'єктів. Тому вивчення психологічних бар'єрів саморозвитку студентів є важливим напрямом дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

В психологічних дослідженнях процес саморозвитку уявляється як самостійно контрольована, усвідомлена та самокерована діяльність індивіда, спрямована на самостановлення. Для успішного та благополучного становлення особистості як активного творця процесу власного життєтворення, важливим є усвідомлення та подолання бар'єрів, які стоять на шляху особистісного саморозвитку кожного. У психології проблемою саморозвитку займалися Г. С. Костюк, С. Л. Рубінштейн, В. І. Андрєєв, І. С. Булах, І. О. Логінов, Є. І. Ісаєв, В. І. Слободчиков та інші. Психологічними бар'єрами як перепонами саморозвитку, самореалізації, самоусвідомлення займалися Л. А. Коростильова, А. М. Поддьяков, В. Ю Костенко, Р. Х. Шакуров, В. Л. Блінова та інші. Однак питання особливостей психологічних бар'єрів саморозвитку студентів як групи, яка, внаслідок недостатнього життєвого досвіду чи не найбільше стикається з проблемами на шляху до самопізнання та саморозвитку, досліджено не в повній мірі.

Виклад основного матеріалу. В психологічній літературі немає чіткого визначення поняття «психологічний бар'єр». Цей термін часто розглядають узагальнено та абстраговано. Так, під психологічним бар'єром розуміють деякий психологічний феномен, який представлений у формі відчуттів, образів, переживань, у яких відбиваються якості об'єкта до обмежень проявів життєдіяльності особистості, до перепон задоволення його потреб [11, с.92]. Такий бар'єр є внутрішньою перепорою психологічної природи, яка заважає особі діяти відповідним чином. Суб'єкт через психологічні бар'єри залишається неактивним, бездіяльним та пасивним.

Будь-який психологічний бар'єр пов'язаний із негативними переживаннями, проблемами у міжособистісній взаємодії, внутрішніми конфліктами. Він в більшій або меншій мірі викликає в індивіда почуття

невпевненості в собі, незадоволеності собою та оточуючими, станами страху, тривоги, безпричинної провини. Психологічні бар'єри є проявами неадекватної внутрішньої реакції індивіда на об'єктивні, незалежно існуючі від нього обставини або ситуації. Така реакція не може пояснюватися їх змістом, оскільки важливим є саме те, як особа реагує на події або ситуації в її житті, а не те, якими характеристиками останні визначаються.

М. Б. Мязіна визначає трьохкомпонентну структуру психологічного бар'єру, яка включає в себе наступні аспекти: - емоційний компонент (негативні емоції, пов'язані із завданнями та змістом діяльності, напруга, невпевненість, страх); - раціональний компонент (судження, оцінка ситуацій, раціональна інтерпретації мотивів власної поведінки та відносин); - поведінковий (відмова або ухиляння від діяльності) [5].

Бар'єри саморозвитку є одними із тих перепон, які заважають становленні індивіда як дійсного суб'єкта власної життєдіяльності, діяльного, активного, перетворюючого навколишню дійсність внаслідок адекватного цілепокладання та ціледосягання. Саморозвиток людини завжди відбувається в рамках її життєдіяльності.

Процес саморозвитку є однією із форм роботи внутрішнього світу, в тому числі й по перетворенню внутрішнього світу, поряд із перетворенням досвіду, виробленням власних позицій та переконань, постановкою життєвих цілей, пошуком шляхів самовизначення [3, с. 43]. Саморозвиваючись, особистість пізнає себе, своє «Я», усвідомлює сенс власного існування, внаслідок чого можна говорити про можливість самозміни особистості [8].

Саморозвиток може розглядатися й як життєва стратегія, за якою людина намагається віднайти найбільш адекватних своїм можливостям шляхів їх реалізації, втілення в життя [10]. Саморозвиток допомагає особі якісно перетворювати навколишню дійсність шляхом правильного вирішенню проблем, адекватній реакції на виклики світу, можливістю бачити у труднощах нові можливості, а не перешкоди.

Л. І. Анциферова визначає саморозвиток як прояв найвищого рівня розвитку особистості, за якого людина стає суб'єктом власного життєвого шляху, наділеним свободою виявляти, переживати та власними діями розв'язувати протиріччя, які заважають їй бути творцем власного життя та протистояти деформації власного «Я» [10, с. 42-43].

Саморозвиток не можливий без діяльності індивіда, спрямованої як всередину, на перетворення внутрішнього світу, так і на зовні, на трансформацію зовнішніх умов. Цей процес може мати різну інтенсивність на певних життєвих етапах індивіда. Якщо саморозвиток відбувається інтенсивно, то можна говорити про докорінну зміну життєвого шляху, тоді як інколи події в житті можуть гальмувати або стимулювати (пришвидшувати) саморозвиток людини. Все це залежить від того, коли і як людина стає суб'єктом власного саморозвитку.

Психологічною основою саморозвитку індивіда є розвиток механізму рефлексії. Рефлексивні механізми саморозвитку особистості тісно пов'язані з такими проявами самовпливу, як: самоконтроль, самопереконавання, самонаказ тощо. Психологи Т. Дмитров та Т. Рожковський вважають, що саморозвиток пов'язаний, в першу чергу, із зростанням рефлексивної самосвідомості, утвердження «Я-концепції», що допомагає особистості ефективніше та продуктивніше спонукати себе до нової діяльності та здійснювати саморегуляцію. Рефлексія сприяє особистості краще усвідомлювати мотиви, цілі та механізми власної діяльності, а також аналізувати власний внутрішній стан та усвідомлювати як власне «Я» сприймається іншими людьми [12, с.204].

В. Г. Маралов виділяє три форми саморозвитку особистості: самоутвердження, самовдосконалення та самоактуалізацію. Самоутвердження допомагає індивіду заявити про себе як про особистість. Самовдосконалення виражає прагнення особи наблизитися до деякого ідеалу, який існує в її свідомості. Самоактуалізація дозволяє виявити людині в собі власний потенціал та використовувати його на життєвому шляху. Ці три форми в сукупності дозволяють людині просуватися на шляху побудови власної особистості.

Найвищою формою саморозвитку є самоактуалізація. А. Маслоу визначав самоактуалізацію як уміння індивіда стати тим, ким він повинен для того, аби виконати свою місію – реалізувати те, що в ньому закладено відповідно до власних високих потреб (Істини, Досконалості, Краси і т. д.)

Етапами саморозвитку будь-якої особистості є наступні: 1) самопізнання (виявлення особистісних смислів під час саморозвитку); 2) мотивація саморозвитку та цілепокладання (усвідомлення важливості безперервного саморозвитку); 3) самоорганізація та самореалізація (систематичне планування діяльності, що сприяє саморозвитку) [3].

Саморозвиток можливий без свідомої діяльності особистості, однак зазвичай, в такому випадку він є мало результативним. Для того, аби індивід став суб'єктом власної життєдіяльності, процес саморозвитку повинне бути усвідомленим, актуалізованим та керованим процесом внутрішніх змін. При цьому не важливо, що саме буде знаходитися у фокусі свідомості людини, що розвивається може знаходитись або власне вона сама, або навколишній соціальний простір, переміни повинні узгоджуватися із кінцевими цілями. А це є можливим лише за умови осмислюваного від початку до кінця розгортання процесу саморозвитку.

В. Г. Маралов виділяє декілька груп основних бар'єрів саморозвитку особистості. Найсерйознішим бар'єром він називає неспроможність людини стати суб'єктом власного розвитку, а цю функцію за неї виконують інші люди. Такий індивід характеризується відсутністю мотивації та цілей саморозвитку. Він не здатний брати на себе відповідальність за своє життя, оскільки вважає інших його творцями, а, отже, винуватцями невдач, які трапляються на життєвому шляху. Подолати цей бар'єр є можливим, якщо активна підтримка та втручання значимих для індивіда людей, які допоможуть йому стати суб'єктом саморозвитку.

Інша група бар'єрів пов'язана із нерозвинутими в особистості здібностей до самопізнання. В такої людини немає чіткого усвідомлення того, ким вона насправді є; вона не здатна пізнати власне «Я», внаслідок чого вона ставить

нереальні або неадекватні цілі саморозвитку. Зрозуміло, що такі цілі досягти виявляється неможливим, що в свою чергу породжує в людини сумніви, щодо можливостей самостійно управляти своїм життям [3].

Третьою групою бар'єрів є такі, які обумовлені системою усталених в суспільстві стереотипів та установок. Особистість, яка легко піддається впливу соціального оточення, залежить від чужої волі, легко піддається груповому тиску, має проблеми з особистісним ростом, оскільки не спроможна ставити власні цілі, а не втілювати в життя бажання інших. Серед причин наявності таких психологічних бар'єрів А. Маслоу відзначав, наприклад, негативний вплив минулого досвіду, звички до непродуктивних видів діяльності, соціальний вплив та груповий тиск, протидіяти яким особа не здатна або не бажає, а також наявність системи психологічних захистів, які створюють видимість благополуччя.

Ще однією групу складають бар'єри, які визначаються не сформованістю в індивіда механізмів саморозвитку. Такі психологічні перешкоди ґрунтуються на неприйнятті особистості себе як цілісної особистості з усіма позитивними та негативними рисами. Людина спрямовує всю діяльну активність на викорінення у собі тих рис, які їй не подобаються замість того, аби розвивати свої здібності, розкривати власне «Я» через прийняття його. Тримавши в голові певний ідеальний образ, індивід втирає себе в «прокрустове ложе» ілюзорного ідеалу, схваленого оточуючими. Тому важливим є правильне розуміння власних можливостей та перспектив, усвідомлення того, що на шляху самостановлення потрібно пережити невдачі та поразки. Людина позбавлена таких бар'єрів характеризується позитивною установкою на успіх поряд із умінням справлятися із невдачами.

Ще одну групу складають бар'єри, які пов'язані із відсутністю навичок самовиховання. Відсутність вольового компоненту діяльності не дозволяє особі планомірно самовдосконалюватися. Саморозвиток може гальмуватися внаслідок діяльності інших людей, які свідомо або не усвідомлено перешкоджають людині стати творцем своєї життєдіяльності. Такі бар'єри можна легко подолати лише

за умови розуміння особистістю деструктивної діяльності оточення й дистанціювання від такого впливу.

В. Г. Маралов пропонує ще одну класифікацію психологічних бар'єрів особистості, які він поділяє на внутрішні об'єктивні та внутрішні суб'єктивні перешкоди. До перших дослідник зараховує: відсутність здібностей до саморозвитку, яких людина не отримала при народженні; прихильність до шаблонів та стереотипів; відсутність мотивів та потреби саморозвиватися; нерозвиненість психологічних механізмів самопізнання та саморозвитку; недостатнє володіння «технологіями» самопізнання та саморозвитку [3].

До внутрішніх суб'єктивних бар'єрів В. Г. Маралов відносить такі риси особистості, як інертність, лінь, нездатність та небажання мобілізувати себе задля змін та особистісного росту; розчарування в професії через невдачі; зайняття діяльністю, яка приносить негативні емоції, розчарування, невдоволеність собою; самовпевненість, яка полягає в переконаності особи, що вона й так все знає, все може, а тому немає потреби самовдосконалюватися, внаслідок чого блокуються будь-які потяги до змін; негативне ставлення до різноманітних інновацій, які можуть порушити звичний спосіб життя й «заставляють» працювати над собою.

В. Ю. Костенко при розробці методики діагностики індивідуальних особливостей, що перешкоджають саморозвитку, як особистісних властивостей виділяє також і ригідність - негнучкість особистісних установок і поведінки; внутрішня неузгодженість особистісних структур [4].

На думку психолога, в подоланні бар'єрів саморозвитку визначальним є не самі вольові якості особистості, яка прагне саморозвиватися, скільки сукупність зовнішніх (суб'єктивних та об'єктивних) та внутрішніх (суб'єктивних та об'єктивних) факторів, які у єдності можуть сприяти самовдосконаленню навіть особі з низькою мотивацією на самостановлення.

Кожний з цих бар'єрів виникає тому, що саморозвиток це процес, який вимагає від індивіда чимало зусиль, які необхідно докласти для самопізнання.

Активний процес саморозвитку особистості відбувається в період студентства, коли молода людина намагається пізнати власні фізичні та психічні можливості, визначити сенс власного життя. Саморозвиток студента полягає в його здатності до цілепокладання, самовизначення, самоорганізації та самоконтролю. В результаті саморозвитку очікується, що студент зможе в повній мірі розкрити свій творчий та професійний потенціал.

М. В. Курц виділяє декілька факторів, які визначають успішність студентів у процесі саморозвитку. До таких факторів належать особисті характеристики особистості, наприклад, інтелектуальний рівень; внутрішня мотивація до саморозвитку; волюві якості молодої людини, яка здатна долати труднощі; позитивне ставлення до самого себе та до оточуючих; стан внутрішньої гармонії; здатність до оволодіння новими стратегіями поведінки; вміння планувати та реалізувати поставлені цілі [2].

До зовнішніх факторів, які можуть стимулювати процес саморозвитку студентів в умовах навчальної діяльності відносяться такі: стимулювання саморозвитку шляхом педагогічного впливу викладачів завдяки наявності в останніх достатнього рівня компетентностей; постійне поступове ускладнення поставлених навчальних завдань, вирішення яких потребує опанування нових знань та умінь; стимулювання студентів займатися науковою або творчою діяльністю; здорова конкуренція в студентському середовищі.

До зовнішніх соціальних факторів, які здатні впливати на саморозвиток студентів є наступні фактори: прагнення отримати популярну, високооплачувану професію; підтримка близьких на шляху самостановлення молодої людини; можливість контактувати з людьми, які власним прикладом можуть стимулювати студента до самопізнання та самовдосконалення.

Саморозвиток студентів може відбуватися через наступні види діяльності: - навчання (отримання нових знань, умінь, навичок, збагачення власного досвіду); - трудова діяльність (становлення студента як професіонала в обраній сфері); - відпочинок/дозвілля (отримання нових знань внаслідок зайнятості приємними видами діяльності, відмінними від навчальних у ВНЗ та трудових); -

захоплення/хобі (отримання емоційного задоволення від заняття улюбленою справою, що є умовою стійкості психічного благополуччя); - подорожі (пізнання навколишнього світу завдяки вивченню нових місць та знайомству з людьми) [7, с.70]

Таким чином, етап навчання у вищому навчальному закладі є значним періодом в житті кожного студента, який сприяє його соціалізації, тісно пов'язаний із процесами самопізнання та саморозвитку його особистості, прагненням до самореалізації, становленні свого «Я» шляхом самоприйняття та самовдосконалення.

Проаналізувавши низку джерел, слід зазначити, що бар'єри саморозвитку студентів можна поділити на зовнішні (об'єктивні та суб'єктивні) та внутрішні (суто психологічні). До зовнішніх, об'єктивних перешкод, з якими студент стикається при вступі до вишу та протягом навчання, й на які він не може вплинути та змінити, ми можемо зарахувати наступні :

- недостатнє матеріальне забезпечення ВНЗ (відсутність придатних для опанування новими знаннями лекторій, лабораторій, комп'ютерних класів, майстерень тощо; недостатня забезпеченість бібліотек, відсутність джерельної бази; гуртожитки, непридатні для проживання і т.д);
- погіршення фізичного здоров'я, викликане будь-якими причинами;
- погіршення соціально-економічних умов життя молодшої людини.

До зовнішніх суб'єктивних перепон у процесі саморозвитку, які пов'язані із безпосереднім впливом людей, з якими студент від контактує або від яких залежить можна віднести такі, як:

- низька компетентність та недостатній професіоналізм науково-педагогічних працівників;
- конфлікти у студентському середовищі та між студентом та викладачем;

- відсутність контакту з академічним куратором групи чи адміністрацією ВНЗ, їхня байдужість до навчальних та особистих проблем студента;

- відсутність підтримки та допомоги з боку родичів та близьких;
- тиск та відкрита чи прихована ворожість з боку оточуючих;
- неефективний розподіл навчального навантаження студентів; виділення недостатньої кількості часу на відпочинок.

Ефективність професійного становлення, особистісного росту студента безпосередньо залежить те, наскільки йому успішно вдасться подолати психологічні бар'єри, які супроводжують його навчальну та трудову (якщо студент під час навчання має можливість підпрацьовувати) діяльність. Проаналізувавши відповідну наукову літературу, можна підсумувати найважливіші психологічні бар'єри, що перешкоджають самопізнанню, а, отже, саморозвитку особистості студентів:

1) відсутність у студента внутрішніх мотивів самопізнання та саморозвитку, небажання займатися самовихованням [9]. Внаслідок цього утруднюється можливість адекватного цілеспрямованого пізнання власного «Я», відбуваються хаотичні, несистемні спроби зрозуміти себе та усвідомити власне місце в соціумі.

2) відмова від самопізнання через внутрішні страхи, пізнаючи себе, відкрити у власному «Я», якісь неприємні або навіть страшні риси характеру, деструктивні потяги та бажання; небажання займатися самовдосконаленням, роботою над собою, що вимагатиме усвідомлення неприємного пізнаного;

3) неспроможність студента стати суб'єктом власного саморозвитку, перекладання на інших людей відповідальності за власні невдачі, тоді як успіхи можуть приписуватися власній діяльності; сприймання будь-якої перешкоди як такої, що обумовлена обставинами чи іншими людьми, тільки не власними промахами чи обмеженістю фізичних та психічних ресурсів; некритичність та залежність в прийнятті рішень, внаслідок попадання в нове середовище студента, який звик постійно бути під контролем, навчаючись в

школі; схильність поводитися ризиково та зухвало задля того, аби підвищити свій статус в очах компанії;

4) недостатній рівень наявних способів та прийомів самопізнання та саморозвитку, що формує в одних студентів завищену, а в інших – занижену-самооцінку. Студенти можуть прагнути або самоствердитися серед оточення, або «пливуть за течією», живуть інтересами та потребами інших людей. Нерозуміння власних потреб, відсутність самоповаги або надмірна гординя призводить до вибору деструктивних та соціально неприйнятних форм та способів самоствердження та самореалізації; негативне ставлення до себе та оточуючих.

5) постановка неправильних життєвих цілей, внаслідок чого студент визначає неконструктивні цілі та мотиви навчання: вибір професії без урахування індивідуально-психологічних особливостей та психофізіологічних якостей; ситуативний вибір ВНЗ; невдоволеність освітньою підготовкою; розбіжності між теорією та практикою; невміння отримувати необхідну інформацію в процесі навчання; закритість до нових знань, сформованих внаслідок антипатії до обраного фаху;

6) наявність негативного попереднього досвіду студента; страх знову зазнати невдачі, займаючись новим чи складним видом діяльності. У студента формується уявлення, що будь-які зміни несуть небезпеку для його психологічного благополуччя, а тому відбувається відкидання інновацій та трансформацій;

7) тимчасове або довготривале погіршення чи гальмування протікання психічних процесів, викликане різними обставинами;

8) недостатня розвиненість таких механізмів саморозвитку, як ідентифікація, рефлексія, здатність до самоприйняття та самопрогнозування [9]; Через їх несформованість людина виявляється нездатною створити бажаний образ власної особистості, виявити власні істинні життєві цілі. У випадку чіткого представлення образу та цілей немає гарантії, що вони відображають глибинні потреби особистості [1, с.33]. невміння діагностувати навчальну ситуацію;

нерозуміння власного та інших людей психічних станів в процесі навчальної діяльності; невміння керувати собою, контролювати свої дії та оцінювати результати своєї діяльності.

Висновки Підсумовуючи, слід зазначити, що будь-який психологічний бар'єр пов'язаний із негативними переживаннями, проблемами у міжособистісній взаємодії, внутрішніми конфліктами. Психологічні бар'єри є проявами неадекватної внутрішньої реакції індивіда на об'єктивні, незалежно існуючі від нього обставини або ситуації. Бар'єри саморозвитку є одними із тих перепон, які заважають становленні індивіда як дійсного суб'єкта власної життєдіяльності, діяльного, активного, перетворюючого навколишню дійсність внаслідок адекватного цілепокладання та ціледосягання. Саморозвиток не можливий без діяльності індивіда, спрямованої як всередину, на перетворення внутрішнього світу, так і на зовні, на трансформацію зовнішніх умов.

Етап навчання у вищому навчальному закладі є значним періодом в житті кожного студента, який тісно пов'язаний із процесами самопізнання та саморозвитку його особистості, прагненням до самореалізації. Саморозвиток студента полягає в його здатності до цілепокладання, самовизначення, самоорганізації та самоконтролю. Ефективність професійного становлення, особистісного росту студента безпосередньо залежить те, наскільки йому успішно вдасться подолати психологічні бар'єри, які супроводжують його навчальну та трудову діяльність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вовк Н. П. Детермінанти бар'єрів професійного саморозвитку курсантів – майбутніх працівників ДСНС України в умовах ВНЗ / Н. П. Вовк // Вісник Національного університету оборони України. - 2014. Вип. 2. С. 31-36.

2. Курц, М.В. Педагогические факторы и барьеры развития способностей самоактуализации студентов в учебной деятельности: дис.

... канд. пед. наук: 13.00.01 / Курц Мария Вадимовна. – Казань, 2010. – 206 с.

3. Маралов В.Г. Основы самопознания и саморазвития : учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / В.Г. Маралов. – М. : Изд. центр «Академия», 2002. 256 с.

4. Маралов В. Г. Проблема барьеров саморазвития личности в отечественной психологии // Альманах современной науки и образования. - Тамбов: Грамота, 2015. № 1 (91). С. 72-76.

5. Мязина, М.Б. Особенности психологического барьера, возникающего в процессе профессиональной подготовки у студентов технического вуза: Автореф. дис. ... канд. психол. наук /М.Б. Мязина. – СПб., 2003. – 24 с.

6. Оплетин А.А. Теория и концепции саморазвития личности в трудах психологов / А.А. Оплетин// Ученые записки университета им. П.Ф. Лесгафта. – 2014. №6(112). С. 135-140.

7. Поліщук О.М. Ресурси саморозвитку особистості // Психологія саморозвитку особистості: збірник наукових праць [Електронний документ] / за ред. Н.В. Чепелєвої, Я.Ф. Андрєєвої. – Чернівці – Київ, 2016. с. 64-82.

8. Рибалко Л.С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект) : [монографія] / Л.С. Рибалко. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2007. 443 с.

9. Смульська А. В. Негативний вплив бар'єрів саморозвитку на формування акмеологічної культури майбутніх правознавців / А. В. Смульська // Наукові записки кафедри педагогіки. - 2012. Вип. 30. С. 136-143.

10. Трофимова Ю.В. Два подхода к пониманию саморазвития как психологического феномена /Ю.В. Трофимова// Педагогика и Психология. – 2010. №2. С. 42-46.

11. Ульянова А.А. Понятие психологического барьера и его виды // Academy. - Иваново, 2018. №1. С. 92-95.

12. Федан О. В. Теоретичні підходи до проблеми саморозвитку особистості / О. В. Федан // Теоретичні і прикладні проблеми психології. - 2017. № 2. С. 201-210.